

Kulturarv är mångfald!

Fördjupad omvärldsanalys för kulturmiljöområdet 2004

Innehåll

FÖRORD	4
SAMMANFATTNING – KULTURARV ÄR MÅNGFALD!	5
FÖRUTSÄTTNINGAR	7
Uppdraget och dess bakgrund	7
En fördjupad analys	
Utgångspunkt i tidigare omvärldsanalys	
Det mångkulturella samhället och den kulturella mångfalden	8
Kulturarv och mångfaldsbegreppen	
Samhällsutvecklingen och mångfalden	
Kulturarvsarbetets utveckling	9
En aktiv samhällsroll	
Agenda kulturarv – med sikte på förnyelse	
"Kulturarv i tiden" – Riksantikvarieämbetets strategiarbete	
PRIORITERADE INRIKTNINGAR	11
Plats och tradition	11
Livsmiljö och livskvalitet	
Det dynamiska kulturarvet	
Perspektiv på platser	
Religion och kulturarv	
Kulturmiljöarbetets möjligheter	
Riksantikvarieämbetets ambitioner	
Representation och delaktighet	16
Reflektion och medvetenhet	
"Stora" och "små" berättelser	
Kontroversiella kulturarv	
Engagemang, delaktighet och demokrati	
Ett förändrat uppdrag	
Kulturmiljöarbetets möjligheter	
Riksantikvarieämbetets ambitioner	

Kulturarv och framtidstro	22
Barn och ungdom i fokus	
Att förvärva kulturarv och skapa identitet	
Kulturmiljöpedagogik i nya former	
Många kommunikations- och uttrycksformer	
Internationell samverkan	
Kulturmiljöarbetets möjligheter	
Riksantikvarieämbetets ambitioner	
REFERENSER	29
BILAGOR	31
1. Underlag för analysen	
Mångfald som tema	
"Det moderna samhällets kulturarv"	
Arbetsseminarium	
Workshop för omvärldsbevakare	
Enkät till läns- och landsantikvarier	
2. Internationell diskussion kring mångfald inom kulturarvsområdet	
3. Internationell utveckling av mångfaldsperspektiv inom museiområdet	
4. Översiktlig redovisning av läns- och landsantikvariernas enkätsvar	

Förord

Alla människor ska se det som möjligt och intressant att ta del av och använda kulturarvet. Kulturmiljöområdet har därför ett ansvar för att många människors verkligheter speglas och för att olika skeenden i samhället blir möjliga att berätta om på ett mångsidigt sätt. På så sätt kan de kulturarv som förs vidare till kommande generationer bidra till att spegla hela bredden av det samhälle vi lever i idag. Riksantikvarieämbetets regeringsuppdrag att göra en fördjupad omvärldsanalys för kulturmiljöområdet kring frågor om mångfald, differentierad historiesyn och det mångkulturella samhället är därför mycket angeläget. Denna omvärldsanalys utgör ytterligare ett led i kulturmiljöarbetets strävan efter att bli en offensiv, slagkraftig och positiv kraft i samhällsutvecklingen.

Inger Liliequist
Riksantikvarie

Sammanfattning – kulturarv är mångfald!

Riksantikvarieämbetets fördjupade omvärldsanalys 2004 handlar om kulturmiljöarbetets roll och möjligheter i en samhällsutveckling som går i riktning mot ökad kulturell mångfald.

En självklar utgångspunkt för analysen är att samhället och kulturarvet är och alltid har varit mångkulturellt. Det är just mångfalden som gör kulturarvet och kulturmiljöarbetet intressant. Detta gäller inte minst från demokratisk synpunkt och i ett rättighetsperspektiv. Mångfalden består av alltifrån etniska, språkliga och religiösa likheter och skillnader, till skillnader och likheter i klass, generation, genus och sexuell läggning. De dominerande perspektiven har betydelse för vilka kulturarv och vilka kulturmiljöer samhället väljer att uppmärksamma.

Genom de historiska, kulturella och humanistiska perspektiven har kulturarvsarbetet särskilda förutsättningar och ett ansvar för att belysa sammanhang i samhällsutvecklingen. Med denna utgångspunkt kan kulturarvsarbetet bidra till utvecklingen av ett hållbart mångkulturellt samhälle. Det är därför viktigt att arbetet med kulturmiljön präglas av attityder och förhållningssätt som utgår från en syn på kulturarv som dynamiskt och kännetecknas av en medveten och kritisk historiesyn.

Riksantikvarieämbetet lyfter fram tre inriktningar som kan bidra till att kulturmiljöarbetet främjar ett mångkulturellt samhälle och ge en differentierad syn på historien.

- **Plats och tradition** tar fasta på kulturmiljö- och kulturarvsarbetets relation till såväl den materiella livsmiljön som immateriella aspekter av tillvaron.
- **Representation och delaktighet** lägger fokus på vems och vilka berättelser som kommer till uttryck och hur detta görs. Det handlar också om engagemang och delaktighet i arbetet med kulturarvsfrågor.
- **Kulturarv och framtidstro** handlar om de stora möjligheter som finns att utveckla kulturarvsarbetets mångfaldsperspektiv om ökad vikt läggs vid arbetet med barn och ungdom och om man tar fasta på kulturavets internationalisering.

I anslutning till dessa prioriterade inriktningar ges goda exempel på hur kulturmiljöer och kulturarv kan spela en roll i mångfaldsarbetet.

För att skapa förutsättningar för en differentierad historiesyn och mångfald i kulturarvet, och för ett förhållningssätt där mångfaldsfrågan inte blir ett särintresse, krävs förändring. Denna förändring handlar dels om attityden till kulturarv och historia samt till de som använder kulturarvet i olika former, dels om att skapa förutsättningar för mångfald inom myndigheter och organisationer.

Insatser behöver göras inom många områden parallellt.

Riksantikvarieämbetet har därför för avsikt att verka för att:

- kunskapen om hur platsers historia används och kunskapen om den moderna hembygden utvecklas och fördjupas
- kulturarv förvaltas på ett sätt som gör att platsens mångfasetterade historia speglas och kan fortsätta att utvecklas
- arbetssätt som bygger på bred samverkan, gemensamt ansvarstagande och ömsesidigt inflytande vidareutvecklas
- mångfaldsaspekter ska vara en utgångspunkt i myndighetens arbete med att utveckla kulturmiljöområdets styrmedel och utgöra en grund för utvärdering och uppföljning
- tillgänglighet och kommunikation prioriteras så att det skapas förutsättningar för mångas initiativ och deltagande
- myndigheten ska bedriva en medveten rekrytering för att bredda representationen bland de anställda
- arbetet med barn- och ungdomar vidareutvecklas inom kulturmiljöområdet
- verktygen för att förvärva och tillägna sig kulturarv ska vara tydliga och tillgängliga
- samarbetet och dialogen med viktiga aktörer för kunskapsuppbyggnad och forskning intensifieras
- kulturmiljöarbetets medverkan i och överblicken över internationella diskussioner och erfarenheter ska ökas.

Det är en stor och mycket angelägen utmaning att utveckla verksamheten inom kulturmiljöområdet till att vara förebildlig och aktiv i arbetet med att främja ett mångkulturellt samhälle och ge en differentierad syn på historien. Riksantikvarieämbetet bedömer dock att de senaste årens utveckling och förnyelsearbete inom kulturmiljöområdet har rustat aktörerna för att bedriva ett framgångsrikt arbete till gagn för utvecklingen av ett hållbart mångkulturellt samhälle.

Förutsättningar

Uppdraget och dess bakgrund

EN FÖRDJUPAD ANALYS

Riksantikvarieämbetet har fått i uppdrag av regeringen att i en fördjupad omvärldsanalys senast 1 oktober 2004 redovisa *"hur kulturmiljösektorn kan bli en förebild och en aktiv kraft i arbetet med att främja ett mångkulturellt samhälle och ge en differentierad syn på historien"*. Arbetet med analysen ingår som en del i myndighetens omvärldsbevakning. Årets uppdrag är av särskilt intresse med tanke på att regeringen har utsett 2006 till ett "Mångkulturår".

Riksantikvarieämbetets tolkning av uppdraget innebär att större vikt har lagts på att vidareutveckla kulturmiljöområdets förhållningssätt till mångfaldsfrågorna, än på att inventera och beskriva tillståndet inom området. Analysen berör hela kulturmiljöområdet, men Riksantikvarieämbetet har valt att under avsnitten "Riksantikvarieämbetets ambitioner" även redovisa ett antal ställningstaganden och ambitioner för myndighetens eget vidkommande.

UTGÅNGSPUNKT I TIDIGARE OMVÄRLDSANALYS

I den omvärldsanalys som myndigheten genomförde 2002, "Det dynamiska kulturarvet", lyftes utvecklingen av det mångkulturella samhället fram som en av fyra generella samhällstendenser som bedömdes vara av särskild betydelse för kulturmiljöområdets utveckling. Riksantikvarieämbetet betonade att kulturarvsarbetet har unika möjligheter och ett särskilt ansvar för att belysa de mångkulturella aspekterna i ett samtidsperspektiv.

Nära förknippat med detta är att frågor som rör demokrati- och delaktighet aktualiserats i samhället i stort. Detta utgjorde det andra temat i 2002 års omvärldsanalys. I analysen konstaterades att kulturarvsområdet utgör en stor och delvis outnyttjad resurs som arena för dialog kring aktuella samhällsfrågor och källa till kunskap om samhällsutvecklingen.

Dessa konstateranden utgör utgångspunkt för årets fördjupade analys.

Det mångkulturella samhället och den kulturella mångfalden

KULTURARV OCH MÅNGFALDSBEGREPPEN

Sverige är och har alltid varit ett mångkulturellt samhälle. Att i högre grad sätta fokus på och utgå från detta faktum är en utmaning som stimulerar kreativitet och skapar spännande utvecklingsmöjligheter.

Mångkultur, mångfald, kulturarv och identitet är inga enhetliga begrepp. Kultur är något som alla skapar och som alla är en del av. En och samma person tillhör flera olika grupper och är en del av flera olika kulturer. Vilken tillhörighet som är viktigast för den enskilde varierar beroende på situation och sammanhang. När vi skriver "kulturarvet" i bestämd form innefattar det många kulturarv. För att undvika att konstruera grupper och förse dem med en entydig identitet har vi valt att använda begreppet "mångfald" som ett samlingsbegrepp som omfattar mycket mer än etnisk, språklig och religiös tillhörighet. Den kulturella mångfalden och identiteten omfattar också exempelvis genus, generation, klass, sexuell läggning och funktionshinder.

En självklar utgångspunkt för arbetet med mångfaldsperspektivet är FN:s konvention för de mänskliga rättigheterna. Tillgången och tillgängligheten till kultur och kulturarv utgör viktiga aspekter i detta arbete.

SAMHÄLLSUTVECKLINGEN OCH MÅNGFALDEN

Den länge rådande grundtanken i det svenska folkhemsbygget var, något förenklat, att målet om jämlikhet och demokrati kunde uppnås genom enhetlighet. Detta förhållningssätt började sakta förändras under 1970-talet och fick ett tydligt politiskt uttryck när Sverige 1975 officiellt definierades som ett mångkulturellt land. Sedan dess har migration och internationalisering, marknadsekonomisk globalisering och inte minst utvecklingen inom kommunikationsområdet förändrat samhället.

Uppmärksammandet av skilda etniska och språkliga förutsättningar i samhället har också lett fram till att riksdagen 2000 formellt erkände fem nationella minoriteter; samer, sverigefinnar, tornedalingar, romer och judar. Den svenska minoritetspolitiken syftar till att stärka de nationella minoriteterna och bidra till att deras språk hålls levande.

Det politiska arbetet för jämlikhet och demokrati har numera en tydlig utgångspunkt i mångfaldsperspektivet. Institutionella satsningar som Mångkulturellt centrum i Botkyrka, Forum för levande historia, Statens museer för Världskultur samt inrättandet av regionala mångkulturkonsulenter är led i denna utveckling. I så motto är mångfalds-

och mångkulturarbetet ett politiskt projekt som i viss mån ersätter "det nationella enhetsprojektet". Detta avspeglar sig även inom de historiska vetenskapernas och kulturarvsområdets ökade fokus på dessa frågor.

Demokrati- och mångfaldsperspektiv är centrala inslag i de statliga målen för kulturpolitiken och för kulturmiljöområdet. En viktig markering av detta är att myndigheterna inom Kulturdepartementets ansvarsområde sedan 2000 har till uppgift att "*främja en samhällsutveckling som kännetecknas av jämställdhet mellan kvinnor och män, respekt och tolerans och där etnisk, kulturell, språklig och religiös mångfald tillvaratas som en positiv kraft samt att bidra till minskad diskriminering, främlingsfientlighet och rasism*".

Kulturarvsarbetets utveckling

EN AKTIV SAMHÄLLSROLL

I dagens samhälle präglas såväl mentala som fysiska strukturer av mångfald och förändring. Det som traditionellt kan ha betraktats som ett "svenskt" kulturarv överlagras av naturliga och nödvändiga skäl i allt snabbare takt. Detta har varit en av förutsättningarna när kulturmiljöområdet under de senaste åren allt mer har uppmärksammat vikten av ett aktivt förhållningssätt till den samtida samhällsutvecklingen.

De arbetssätt som länge präglat kulturmiljöområdet är formade i ett annat samhälle än det vi har idag. På senare år har det därför gjorts en rad satsningar i syfte att lyfta fram och diskutera frågor om kulturarvsarbetets roll, utgångspunkter och arbetssätt i samtiden och framtiden. Exempel på sådana satsningar är projektet Agenda kulturarv som drevs av länsstyrelserna, Länsmuseernas samarbetsråd och Riksantikvarieämbetet under åren 2001-2003, och Riksantikvarieämbetets arbete med en vision och strategi för den egna verksamheten.

AGENDA KULTURARV – MED SIKTE PÅ FÖRNYELSE

Inom projektet Agenda kulturarv som startade 2001 har frågor om omvärldsorientering, demokrati och delaktighet varit centrala. Projektet har resulterat bland annat i en nationell programförklaring som ska vara en plattform för och ett stöd i arbetet med att förnya kulturmiljöarbetets arbete, inriktning, demokratiska förankring och slagkraft.

I arbetet med Agenda kulturarv blev det tydligt att de deltagande institutionernas samhällsrelevans står i direkt relation till deras förmåga att utgå ifrån, uppmärksamma och ta ansvar för historiens och kulturarvens

mångfald. Denna mångfald tar sig uttryck i såväl de fysiska spåren som i bruket av historia och kulturarv.

Liknande diskussioner fördes inom projektet *Museum 2000*. Genom projektet tog svenska ICOM (International Council of Museums) initiativet till att tillsammans med Svenska museiföreningen och Riksutställningar få inspiration från den internationella idédebatten. Diskussionen rörde museernas framtid, förnyelse och det nödvändiga förändringsarbete som samtidsfrågorna genererar i kulturinstitutionerna.

"KULTURARV I TIDEN" – RIKSANTIKVARIEÄMBETETS STRATEGIARBETE

Med utgångspunkt i målen för kulturpolitiken har Riksantikvarieämbetet utarbetat en vision och strategi för 2004-2006, "*Kulturarv i tiden – angeläget, tillgängligt, användbart!*". Strategin fokuserar mot de attityder och arbetssätt som skall ligga till grund för myndighetens planering och utveckling under de närmaste åren. "Strategisk omvärldsorientering", "Angelägen kunskap och tryggad kompetens", "Former för ökad delaktighet och breddat ansvar", samt "Effektiva verktyg och system" utgör de fokusområden som ska prioriteras. Alla dessa områden har koppling till mångfaldsarbetet.

Prioriterade inriktningar

Den kulturella mångfald som kulturarvet rymmer gör kulturmiljöarbetet intressant i ett brett samhällsperspektiv. Genom de historiska, kulturella och humanistiska perspektiven har kulturarvsinstitutionerna stora möjligheter att belysa komplexiteten i samhällsutvecklingen. Verksamheten har också särskilda förutsättningar för att bidra till att medborgarna ska kunna se sammanhang i tillvaron och ta ansvar för att aktivt medverka till en långsiktigt hållbar samhällsutveckling.

Riksantikvarieämbetet har med detta som utgångspunkt prioriterat tre inriktningar som kan bidra till att kulturmiljöarbetet främjar ett mångkulturellt samhälle och ger en differentierad syn på historien:

- Plats och tradition
- Representation och delaktighet
- Kulturarv och framtidstro

Plats och tradition

I kulturmiljön knyts den materiella livsmiljön samman med de immateriella aspekterna av tillvaron. Därigenom kan verksamheten bidra till att kulturella likheter och skillnader fokuseras och kan belysas ur historiska och humanistiska perspektiv på ett sätt som gagnar en differentierad historiesyn och det mångkulturella samhällets utveckling.

LIVSMILJÖ OCH LIVSKVALITET

Kulturmiljöer och kulturarv är viktiga delar av livsmiljön och spelar stor roll för människors livskvalitet. Socialmedicinska undersökningar visar att kultur och kulturarv bidrar till en god folkhälsa. Livsmiljön och livskvaliteten är också direkt eller indirekt avgörande för både val av bostättningsort och etableringsort för företag. Härigenom knyts kulturmiljö- och kulturarvsarbetet samman med miljö-, folkhälso- och regionalt utvecklingsarbete i strävan efter en miljömässig, ekonomisk och socialt hållbar utveckling.

I kulturmiljöarbetet är det särskilt viktigt att betona mångfaldsaspekterna i arbetet med god livsmiljö och livskvalitet. Genom att fokusera arbetet på platser där människor bor, vistas och arbetar, och utforskningen av dessa platser mångfacetterade historia och framtidsmöjligheter, kan kulturmiljöarbetet bidra till ett aktivt förhållningssätt till utvecklingen av det mångkulturella samhället.

De regionala och lokala skillnaderna i kulturmiljöerna är stora och har legat till grund för många regioners arbete med att utveckla den regionala särarten eller identiteten. De kulturella och historiska skillnaderna skapar dock samtidigt olika förutsättningar för arbetet med kulturmiljöfrågor. Inte minst är förutsättningarna mycket olika mellan storstadsregionerna och landsbygden. Gemensamt är dock att platserna eller kulturmiljöerna är naturliga utgångspunkter för kulturarvsarbetet.

Ett exempel på hur kulturmiljöer kan tas till utgångspunkt för mångkulturella möten är festivalen *Urkult*:

Folk- och världsmusikfestivalen *Urkult* i Näsåker i Ångermanland är ett spännande exempel på hur en plats med en speciellt kulturmiljö kan användas. Den förhistoriska hällristnings- och mötesplatsen vid Nämforsen har här tagits till utgångspunkt för och utvecklats till en mötesplats för kulturer från hela världen, där barn och vuxna umgås och musikalisk mångfald integreras med ett solidaritets- och miljöperspektiv. Kulturmiljösektorns roll är här att bidra till kunskap om platsen och dess möjligheter samt skapa förutsättningar för samverkan och utveckling, inte att driva själva projektet.

Hur även platser som ibland kallas ”den moderna hembygden” på liknande sätt kan fungera som en arena för kulturmöten, och därigenom laddas med betydelse, visar följande exempel:

Hammarkullekarnevalen har anordnats i stadsdelen Hammarkullen i Göteborg i stort sett årligen sedan 1974. På sin hemsida skriver man så här:

”Hammarkullekarnevalen är kanske det stoltaste vi har i Angered. Den är varje år en viktig politisk och kulturell händelse, av, med och för de som bor i stadsdelen, är med i föreningslivet och kämpar för demokrati. Människor som kommit hit från andra länder deltar stolta i dans-, sång- och matlagningsuppvisningar. Samtidigt som karnevalen lyfter stadsdelen, stödjer den respekten, nyfikenheten och förståelsen människor och folkgrupper emellan. Hammarkullekarnevalen är en rejäl snyting mot mörkerkrafter av alla slag.”

DET DYNAMISKA KULTURARVET

Kulturarvet är inte statiskt. Det måste betraktas som en smältdegel för en mångfald av påverkan och inflytande. Det är kulturmiljösektorns ansvar att, via de berättelser en plats besitter – men också via de berättelser den hela tiden tillförs – säkra att en mångfald av berättelser synliggörs och bevaras. Så länge en plats enbart betraktas och tolkas utifrån ett bestämt historiskt skeende stigmatiseras dess betydelse och utestängs viktiga delar av kulturarvet. En plats historia kan aldrig bli ”färdig”.

Ett exempel på hur kulturmiljöarbetet kan belysa platsens dynamik och utveckling är följande projekt som just påbörjats i Örebro län:

Storgatan är en del av Örebros moderna kulturarv. Gatan har under de senaste decennierna ändrat karaktär. Det mest påfallande är att en stor del av butikerna och näringsställena nu drivs av invandrare och att de stora butikskedjorna dragit sig därifrån. Sist kvar är Handskmakarn som nu håller på att avveckla sin butik. Projektet *Pizzor och parabler* ska undersöka varför det blivit så. Projektet drivs av länsmuseum, men länsstyrelsen deltar och RAÄ bidrar med medel. En stor del av undersökningen kommer att handla om att intervjua och prata med dem som brukar, bebor och arbetar i miljön. Projektet är ett av flera delprojekt inom det större projektet *Mångfaldiga minnen* och ingår också i kunskapsuppbyggnaden av *Det moderna samhällets kulturarv*.

PERSPEKTIV PÅ PLATSER

Processen kring att finna det kulturhistoriskt värdefulla i kulturlandskap och bebyggelsemiljöer handlar om att identifiera den kulturhistoriska dimensionen i strukturer, miljöer och objekt. Bebyggelsen från exempelvis den senare hälften av 1900-talet omfattar alltifrån bostäder och institutionsbyggnader till infrastruktur och arbetsplatser. Den kulturhistoriska värderingen av miljöerna är en process där de professionella inom kulturmiljösektorn är en av parterna och de som äger, bor och brukar miljöerna är en annan part.

Arbetet med den kulturhistoriska värderingen blir framgångsrikt om parterna samverkar kring en bred kunskapsuppbyggnad och dokumentationsverksamhet där förståelse och delaktighet är förutsättningen och där ansvarstagandet också innebär inflytande. Härigenom kan mångfalden i perspektiv tas tillvara.

Ett exempel på hur arkeologiska utgrävningar kan generera mervärden i den lokala miljön är denna utgrävning:

När arkeologistudenter från Södertörns Högskola under våren 2004 grävde ut en skärvstenshöj från bronsåldern i Hallunda, i Botkyrka kommun, var det inte bara vetenskapen och historien som stod i fokus utan även hur utgrävningen och platsens

historia uppfattades av lokalsamhället och människorna som bor runt utgrävningsplatsen. Tanken var att även låta den arkeologiska utgrävningen bli en mötesplats och arena för diskussion om platsen och dess historia. Utgångspunkten för utgrävningen och för den dialog som förts kring denna är det faktum att dagens människor delar platsen och det geografiska rummet med det liv som levdes här för mycket länge sedan. Studenterna har via till exempel daghem och skolor, hyresgäst- och bostadsrättsföreningar, invandrarföreningar och lokala företagarföreningar inlett en dialog med de människor som finns i närheten av deras utgrävningsplaster. Utgrävningarna har väckt nyfikenhet hos både Hallundabor och media.

RELIGION OCH KULTURARV

Religion är något universellt som både förenar och skiljer. En del av världens materiella och immateriella kulturarv har religiös koppling.

Sverige är idag präglad av stor religiös mångfald, men de religiösa rum som sammankopplas med kulturmiljöarbetet domineras av Svenska kyrkans byggnadsbestånd. För en stor del av dessa gäller Kulturminneslagens bestämmelser. Vissa kristna frikyrkor och de äldsta synagogorna är skyddade som byggnadsminnen. Att arbeta med många olika religioners kulturmiljöer innefattar dock både skyddad bebyggelse och ett mer generellt arbete som tar utgångspunkt i en långsiktigt hållbar samhällsutveckling. Kulturmiljösektorns kunskapsuppbyggnad kring olika religiösa miljöer behöver därför genomföras i dialog och nära samverkan med trossamfunden. Expertkunskap behöver också erhållas genom ett ökat internationellt utbyte med antikvarier och annan sakkunskap.

Ett exempel på hur trossamfundens kulturarv uppmärksammas är när Kulturhusens Dag år 2002 hölls på temat *Rum för religion*:

Syftet med temat var att uppmärksamma de kulturarv som olika religioner rymmer. Alla religiösa samfund inbjöds att medverka. För att ge besökarna en möjlighet att lära sig mer om de olika trossamfundens byggnader och hur religionen tar sig uttryck i den arkitektoniska utformningen, bjöd de medverkande samfunden in allmänheten i sina byggnader. Det arrangerades utställningar och fördes diskussioner för att uppmärksamma byggnaderna och de värden de besitter.

Kulturhusens Dag är ett årligt europeiskt arrangemang som har instiftats av Europarådet och som varje år arrangeras i Riksantikvarieämbetets regi.

KULTURMILJÖARBETETS MÖJLIGHETER

Den kulturhistoriska värderingen tar sin utgångspunkt i platsen, dess historia och de möjligheter den rymmer att kontrastera och förklara samtiden. Kulturmiljösektorn behöver arbeta på ett sätt som möjliggör omtolkningar och nytolkningar av platser och som motverkar att en plats historia stigmatiseras eller förenklas.

Att verksamheten inom kulturmiljöområdet i stor utsträckning är lokalt orienterad gör att det arbete som bedrivs ofta får litet genomslag på nationell nivå. Kulturmiljöarbetets stora potential finns i arbetet med det lokala samhället.

Den mångfald som historien rymmer ska synas. Genom att utgå från platsen och visa på komplexiteten och de sammansatta historier som denna berättar bidrar kulturmiljövården till en mer mångsidig och inkluderande historieskrivning. Utgångspunkten bidrar även till att visa att kulturarv och historia är något föränderligt och dynamiskt.

RIKSANTIKVARIÉÄMBETETS AMBITIONER

- Riksantikvarieämbetet ska verka för att kunskapen om hur platsers historia används och kunskapen om den moderna hembygden utvecklas och fördjupas. Sådant arbete bedrivs redan inom till exempel projektet *Det moderna samhällets kulturarv* och inom myndighetens FoU-verksamhet. I FoU-programmet är temaområdet *Kulturarvet i samhället*, som behandlar frågor som värdering, planering och kommunikation av kulturmiljöarbetet, särskilt prioriterat fram till och med 2005.
- Riksantikvarieämbetet ska verka för ett förhållningssätt till förvaltning av kulturarv som innebär att platsens mångfasetterade historia speglas och kan fortsätta att utvecklas. Här kan myndighetens egna fastigheter och besöksmål vara en tillgång.
- Riksantikvarieämbetet ska fortsätta att utveckla kunskapsuppbyggnad och arbetssätt som bygger på bred samverkan, gemensamt ansvarstagande och ömsesidigt inflytande. Mångfaldsaspekten ska utgöra en av utgångspunkterna för myndighetens arbete med den långsiktiga kunskapsförsörjningen.

Representation och delaktighet

Den som har tolkningsföreträde och äger initiativet har makten att definiera den normerande synen på historien, det vill säga vilken "berättelse" och föreställning om ett samhälles historia och framtid som ska lyftas fram. Genom att arbeta för bredare representation i såväl innehåll som verksamhet samt anta ett öppnare förhållningssätt till olika uttrycksformer skapar kulturmiljösektorn förutsättningar för mångas inflytande över historieskrivningen och en mer differentierad historiesyn.

REFLEKTION OCH MEDVETENHET

Arbete med historia och kulturarv tar sikte på framtiden och är värdefulla resurser för samhället. Genom att lyfta fram olika delar av historien läggs grunden för formandet av en önskvärd framtid. Historieanvändning kan ha olika motiv och vara både medveten och omedveten. Syftet kan vara såväl att inkludera och försonas, som att förtiga och exkludera. Som exempel på hur historia kan användas för att försonas kan nämnas Sanningskommissionen i Sydafrika. Genom att göra upp med historien skapades i det fallet förutsättningar för olika grupper att bygga en gemensam framtid.

Kulturarvsbruket medför dock också risker som måste uppmärksammas. Kulturarv kan användas som maktmedel och för att till exempel legitimera, splittra och förtrycka. Sådan användning kan leda till exkludering av människor och grupper, liksom till intolerans och konflikt. Exempel på hur historia används för att rättfärdiga förtryck och förföljelse kan hämtas ur daglig rapportering från såväl konflikthärddar runt om i hela världen som från den närmaste omgivningen.

Alla utpekanden och uppmärksammanden av kulturarv kan innebära ett direkt eller indirekt osynliggörande av andra. Kulturarv definieras på detta vis i samtiden och är alltid i någon mån politiskt. Det är kulturmiljösektorns ansvar att reflektera kring och uppmärksamma detta förhållande. Detta förutsätter ett kulturarvsarbete vars attityder och förhållningssätt kännetecknas av ett aktivt kulturarvsbruk som kombineras med en medveten och kritisk historiesyn.

För att åstadkomma mångfald och medvetenhet i kulturarvsarbete och historiesyn är möjligheterna till allas delaktighet genom ett demokratiskt och reflekterande förhållningssätt avgörande. Det är just dessa aspekter som har stått i fokus för de senaste årens utvecklingsarbete inom kulturarvsområdet.

Ett exempel på hur man kan mana till reflektion kring samtiden med utgångspunkt i historien är utställningen *Urjämten – finns han?*:

Sommaren 2003 tog Jämtlands län museum genom utställningen *Urjämten – finns han?* upp ett ämne som väckte starka reaktioner och känslor bland besökarna. Med fotografier och citat ville museet belysa de tankar och samtida strömningar som låg bakom föreställningen om jämten som en egen biologisk och kulturell människogrupp. Föreställningen växte fram under 1900-talets första tredjedel, men utställningen på Jamtli visade även hur dessa tankar har gått igen och använts ända fram till idag. Syftet med utställningen var att ställa nya frågor till det historiska materialet och belysa framväxten av ett historiskt fenomen som har genklang även i samtiden.

Utställningen föranledde en stundtals ganska stormig och infekterad diskussion kring identitet, "hembygdsvurm" och rasbiologi, men diskussionen handlade också om tolkningsföreträde och om vilka frågor ett museum ska ställa och vad som kännetecknar en relevant utställning.

"STORA" OCH "SMÅ" BERÄTTELSE

Arbetet med kulturarv och historia i Sverige har under många hundra år utgått ifrån strävan att bidra till en stor gemensam berättelse om nationens historia. Målsättningen att forma en homogen historia som berättar om nationen har dikterat villkoren vad gäller vilka frågor som ställts till historien, vem som fått delge sina berättelser och vilka kulturarv som valts ut och lyfts fram.

De insatser som görs inom historie- och kulturarvsområdet blir ofrånkomligt en sammanvägning av olika berättelser, urval samt insatser för skydd och bevarande. Härmed skapas en generaliserad bild av samtiden. Frågan är dock vilka berättelser om historien som ska bidra till den stora gemensamma bilden, hur de många berättelserna kan balanseras mot varandra och hur de ska påverka framtida urval.

De som arbetar professionellt med kulturarv tar ställning till representativiteten i de kulturarv man förvaltar och bidrar till att skapa. På samma sätt väljer man vilka grupper man vänder sig till och arbetar med. De många små berättelserna behöver balanseras på ett sätt som ger en rättvisande bild av den mångfald av uttryck och erfarenheter som samhället rymmer. Därigenom kan kulturmiljöarbetet bidra till utvecklingen av ett hållbart samhälle som bejakar mångfald och präglas av jämlikhet.

Projektet *Storstadens arkitektur och kulturmiljö* bedrevs vid RAÄ under perioden 1999-2001 och ingick i regeringens Storstadssatsning. För

kulturmiljöarbetet handlade projektet om en ny epok, efterkrigstidens moderna bebyggelse, och syftade till att nå nya grupper och utveckla metoder för dialog. Att börja dialogen kring kulturmiljövärden i de moderna miljöer där de flesta människor bor, visade sig vara en bra ingång för samtalet. Det så kallade "underifrånperspektivet" som genomsyrade Storstadssatsningen gav upphov till nya frågeställningar för kulturmiljöarbetet. Att etablera nya arenor och nå nya grupper blev därför centrala. Hur kulturmiljöarbetet ska påverkas av att samhället är mångkulturellt och hur mångfaldens kulturarv ska synliggöras blev vägledande för den metodutveckling som påbörjades inom projektets ram.

KONTROVERSIELLA KULTURARV

Ambitionen att uppmärksamma representationsfrågan inom kulturmiljösektorn, för att tydligare spegla mångfalden i samhället och öka dynamiken och samhällsrelevansen i sektorns utveckling, medför att den breda historieskrivningen kommer att innefatta kontroversiella kulturarv.

Föreställningar om normalitet, homogenitet och etablerandet av en gemensam värdegrund har inneburit att konfliktfyllda eller motsägelsefulla händelser har gömts undan eller tonats ner. För kulturmiljöarbetet har det inneburit att miljöer som bär på minnen av svåra berättelser ofta inte uppmärksammas. Mångfaldsperspektivet ger en möjlighet för kulturarvsarbetet att öppna upp för nya synsätt och tolkningar av det förflutna och samtiden. Det innebär att berättelser som varit gömda eller glömda kan behöva lyftas fram för att skapa ny förståelse för historiska förlopp och för samtiden.

Följande seminarium är ett exempel på hur "svåra" kulturarv kan uppmärksammas:

Arv och trauma – Ådalsändelserna och andra exempel på historiebruk var titeln på ett seminarium som arrangerades av ISKA (Ramprogrammet Industrisamhällets kulturarv i Västernorrland) 2002. Med utgångspunkt i de dramatiska händelserna i Ådalen 1931 diskuterades hur samhället hanterar konfliktfyllda delar av historien.

ENGAGEMANG, DELAKTIGHET OCH DEMOKRATI

Kulturmiljöarbetet rymmer stora möjligheter att, med en lokalt förankrad utgångspunkt, öka medborgarnas engagemang i samhället och i samhällsutvecklingen. Kunskaper om kulturmiljön kan göra människor kapabla och dessutom ge dem legitimitet att delta i samhällsutvecklingen. Engagerade medborgare är en förutsättning för en väl fungerande demokrati.

Begreppen delaktighet och demokrati är dock inte synonyma. Alla har inte samma förutsättningar för att engagera sig i samhällsfrågor, och alla röster hörs inte lika starkt. Resultatet av den goda tanken och viljan med ökad demokrati kan bli det motsatta, det vill säga att segregation och utanförskap istället ökar för stora grupper i samhället, om bara de starkaste grupperna kommer till tals.

Den opinionsundersökning som SCB gjorde 2002 på uppdrag av Riksantikvarieämbetet visade att 37% av befolkningen absolut skulle vilja lära sig mer om sin lokala historia och att 44 % kanske skulle vilja det. Det är uppenbart att många enskilda engagerar sig starkt i kulturmiljö- och kulturarvsfrågor. Hembygdsrörelsen har exempelvis ett sammanlagt medlemsantal på över 450 000 personer och Sveriges släktforskarförbund har 150 anslutna föreningar som i sin tur har runt 55 000 medlemmar. Dessa grupper är viktiga att ta tillvara i arbetet med kulturarv.

Ur mångkulturellt perspektiv är inte minst den omfattande forskningen kring den svenska emigrationen till Amerika och andra delar av världen av intresse. Erfarenheterna från den stora utvandringen för hundra år sedan, då drygt 1,2 miljoner människor inom några generationer emigrerade från Sverige borde vara möjliga att uppmärksamma i långt högre grad inom kulturmiljöarbetet än vad som görs idag. Kommunikations- och IT-utvecklingen har bidragit till att nätverket av släkt- och historieforskare med rötter i olika delar av världen växer mycket snabbt. Detta intresse är ofta förknippat med stor kunskap om lokalhistoria och kulturmiljöer som kulturarvsområdet skulle kunna ta till vara. En viktig resurs i sammanhanget är bland andra Svenska Emigrantinstitutet och forskningen kring Internationell migration och etniska relationer (IMER) vid Växjö universitet.

Ett exempel på hur enskilda initiativ kan tas tillvara och hur man på kulturmiljöområdet kan arbeta tillsammans med andra för att synliggöra olika kulturarv är utställningen *Romer och resande – bortom romantik och plåga*:

Denna utställning på Malmö museer visar romernas kulturarv. Initiativet till utställningen kom från romerna själva, och utställningen är producerad av Malmö museer och en romsk arbetsgrupp. Ambitionen var att åstadkomma en utställning på de utställdas villkor genom att romerna har styrt innehåll och utformning så långt det varit möjligt.

I utställningen beskrivs den romska vardagen och kampen för status och lika villkor i samhället. Både den romska verkligheten och det svenska samhällets bemötande av

romer åskådliggörs. Samtidigt som den svenska staten byggde ett välfärdsland fanns det romer som levde i tält under miserabla förhållanden. Ett rum är ägnat åt 1900-talet och det folkhem som så starkt präglade det moderna Sverige. Ett citat från Per Albin Hanssons berömda riksdagstal 1928 möter besökaren: "Det goda hemmet känner icke till några privilegierade eller tillbakasatta, inga kelgrisar och inga styvbarn."

ETT FÖRÄNDRAT UPPDRAG

Kulturmiljösektorns verksamheter behöver fortsätta att utvecklas i enlighet med den förändring i samhällsupdraget som målet om allas förståelse, delaktighet och ansvar innebär. Den fortsatta utvecklingen måste ske i två spår.

Det ena handlar om att skapa nya förutsättningar för kunskapsuppbyggnad och kunskapsförmedling genom ökade insatser inom pedagogisk verksamhet. Detta innefattar självfallet arbete med grundskolan, högskolor och universitet, men också ökade kontakter med andra typer av pedagogisk verksamhet som exempelvis folkhögskolor och studieförbund. En förutsättning för att kunskapsförmedlingen via de senare ska nå en bred målgrupp är dock att folkbildningsarbetet utvecklas och förnyas. Vilka är det som inte engagerar sig och vad detta beror på? En utredning som gjorts om den svenska folkbildningen (SOU 2004:51) visade att det år 2003 hölls över 300 000 studiecirklar med över 2,5 miljoner deltagare. Utredningen visar dock att de som idag söker sig till studieförbunden är en mycket homogen grupp. En enkätundersökning visade att endast 4 av 10 unga vet vad studieförbunden gör.

Det andra handlar om att utöka möjligheterna för det direkta inflytandet på ställningstaganden kring kulturmiljöerna via de samhälleliga beslutsprocesserna. Det är svårt att tala om kulturarvet som en gemensam angelägenhet som alla ansvarar för så länge alla inte kan ha ett inflytande och kan påverka.

KULTURMILJÖARBETETS MÖJLIGHETER

Att arbeta med ett mångfaldsperspektiv innebär att öppna för breda och nya synsätt och att ha ett analytiskt förhållningssätt till den historieskrivning som kulturmiljösektorn svarar för. Det betyder att kulturmiljöarbetet behöver innefatta klass, genus, generation, etnicitet och andra epitet som människor använder för att definiera identitet och grupptillhörighet. Detta hjälper oss att ställa de svåra frågorna kring vårt samhälle. Förhållningssättet hjälper oss också att inte vara konfliktundvikande och ensidiga i historieskrivningen.

Kulturmiljösektorn har ett ansvar för att inför sina ställningstaganden alltid ställa frågor om dels vems åsikter, intressen och värderingar som bekräftas och förs vidare, dels för vem arbetet och resultaten blir tillgängliga. Kulturmiljöarbetet och kulturmiljökunskapen behöver också göras tillgänglig och begriplig. Människor ska få möjlighet och lust att söka egen kunskap, lämna egna bidrag till historieskrivningen och ge uttryck åt det egna kulturarvet.

Metoderna för ett ökat deltagande och engagemang från allmänheten i kulturmiljöområdets kunskapsuppbyggnad behöver därför vidareutvecklas, så att initiativ och tolkningsmöjligheter ska kunna delas med alla.

RIKSANTIKVARIÉÄMBETETS AMBITIONER

- Riksantikvarieämbetet ska verka för att synliggöra hur historia och kulturarv används. En så stor bredd av historiska spår som möjligt ska utgöra grund för den bild av samtiden som kulturarvsarbetet bidrar till att forma. Mångfaldsaspekter ska utgöra en aspekt i myndighetens arbete med att utveckla kulturmiljöområdets styrmedel, och utgöra en grund för utvärdering och uppföljning av verksamheten.
- Riksantikvarieämbetet ska prioritera tillgänglighet och kommunikation och på så vis skapa förutsättningar för mångas initiativ. I ansökningarna till myndighetens FoU-program ser Riksantikvarieämbetet gärna ansökningar som utvecklar nya former för att väcka intresse och stimulera till engagemang för kulturarvet.
- Riksantikvarieämbetet ska föregå med gott exempel genom att bedriva en medveten rekrytering för att bredda representationen bland de anställda. Arbetet med att höja medvetenheten om och kompetensutveckla medarbetarna i mångfaldsfrågor ska fortsätta.

Kulturarv och framtidstro

För att utvecklas i en riktning där olika perspektiv berikar varandra och där mångfaldsperspektivet inte bara bli ett särintresse, krävs att samhället respekterar olikheter och bejakar och stödjer även det som är ”annorlunda”. Genom att ökad vikt läggs vid arbete med barn och ungdom, och genom att i än högre grad söka samverkan och samarbete på den internationella arenan, har kulturmiljöområdet stora möjligheter att främja en utveckling där mångfalden och en differentierad syn på historien berikar samhället.

BARN OCH UNGDOM I FOKUS

Drömmar om framtiden förenar ungdomar, var på jorden man än är född. Inom den nationella ungdomspolitiken har man på senare år sett det som allt viktigare att framhålla ungdomstiden som en period i livet med ett värde i sig. Samtidigt har ungdomspolitiken även fokuserat mer på ungdomars vuxenblivande, etablering, rätt till självständighet och möjligheter att vara en resurs för samhället.

En viktig internationell och nationell plattform för detta perspektiv utgörs av FN:s konvention om barnens rättigheter. Barnkonventionen bygger på fyra viktiga principer:

- Att barnen har rätt till likvärdiga villkor
- Att barnens bästa skall beaktas vid alla beslut
- Att barnet har rätt till liv och utveckling
- Att barnet har rätt att säga sin mening och få den respekterad

Kulturmiljöområdet kan bidra till detta genom att samarbeta med barn och skolor i kunskapsprocessen och utvecklingen av kulturmiljön för framtiden.

I den ungdomspolitiska propositionen "Makt att bestämma – rätt till välfärd" (prop. 2004/05:2) är Kultur och fritid ett av fem målområden. Denna fokusering på barn- och ungdomskultur återfinns även i exempelvis Danmark där man inrättat ett nätverk för barnkultur, "Børnekulturens Netværk", bestående av Biblioteksstyrelsen, Kulturarvsstyrelsen, Kunstrådet och Det Danske Filminstitut. De ska tillsammans koordinera befintliga insatser på hela barnkulturområdet, initiera nya projekt och utveckla nya metoder för arbete med barnkultur. Ambitionen är att arbetet med barnkultur ska bli en naturlig och väl integrerad del i all

kulturverksamhet, och på så vis bidra till kulturellt kompetenta barn med tillgång till ett rikt och varierat kulturutbud.

ATT FÖRVÄRVA KULTURARV OCH SKAPA IDENTITET

I propositionen "Makt att bestämma – rätt till välfärd" (prop. 2004/05:2) skriver regeringen att "Ungdomar måste ha tillgång till verktyg att kunna leva ett gott liv under ungdomstiden samt kunna ta huvudrollen i sitt vuxenskapande". Här kan kulturmiljöområdet medverka genom att tillgängliggöra en mångfald av historiska spår och bidra till att kunskapen om historia blir angelägen och användbar. Kulturarv handlar lika mycket om att förvärva som att ärva. Kulturmiljösektorn behöver därför arbeta på ett sätt som ger människor förutsättningar att i lika hög grad välja och förvärva det egna kulturarvet, som att ärva det när de formar sin identitet och sitt "vuxenskap".

Ett exempel på hur ungdomars åsikter om sitt kulturarv uppmärksammats och berikat kulturmiljöarbetet kan hämtas från Västmanland:

Inom projektet *Ungdomar K-märker* har Västmanlands läns museum aktivt sökt högstadiungdomars åsikter i kulturarvsfrågor. Tanken har varit att få tillfälle till att föra en kreativ dialog mellan kulturvårdsinstitutioner och ungdomar, och att denna grupp, som i vanliga fall inte tillfrågas om sin inställning till kulturarvet och kulturmiljöerna ska känna sig delaktiga i länets kulturarvsarbete. Inom projektet genomfördes ett speciellt fotoprojekt som bland annat resulterat i en utställning. Fem ungdomar med olika bakgrund porträtterades och gavs möjlighet att i ord och bild uttrycka sina tankar kring kulturarvet och kulturmiljöer. För museets personal har det varit mycket berikande att ta del av ungdomarnas syn på kulturmiljön, och att själva granska sin roll och sitt uppdrag gentemot allmänheten.

KULTURMILJÖPEDAGOGIK I NYA FORMER

Kunskap om kulturmiljön och kulturarvet är utgångspunkten för att kunna förstå, delta och ta ansvar för desamma. Genom en vidareutvecklad kulturmiljöpedagogik och samverkan med skolan kan barnens delaktighet ställas i fokus.

Ett utvecklat kulturmiljöpedagogiskt arbetssätt har redan stöd i läroplanen men det behöver få en starkare tillämpning i fortsättningen. Kopplingen mellan kulturmiljöpedagogik och en hållbar utveckling bör vara tydlig och dessa båda aspekter kan förhoppningsvis gemensamt innebära ämnesövergripande undervisning.

Ett resultat av arbetet inom satsningen på kulturmiljöpedagogik är projektet *Adoptera ett framtidsminne* som för några år sedan drevs av Riksantikvarieämbetet tillsammans med sex regioner i landet:

Projektet *Adoptera ett framtidsminne* syftade till att utveckla och sprida människors kunskaper om och förståelse för de värden som finns i kulturmiljöer av olika slag samt uppmuntra till ökad samverkan mellan kulturmiljövårdare och pedagoger. *Adoptera ett framtidsminne* återkopplar till kulturmiljövårdens övergripande mål som betonar vikten av att alla förstår, känner delaktighet i och tar ansvar för den egna kulturmiljön. I skolans läroplan talas om vikten av att ge eleverna möjlighet ”att ta ansvar för den miljö de själva direkt kan påverka”. Genom adoptionen ikläder sig skolan ett särskilt ansvar för sin kulturmiljö.

Sedan starten i början av februari år 2000 har elever bland annat vårdat hållristningar i Nämforsen, funderat över tid och rum med utgångspunkt i den nyskapade torgbildningen vid Klaipedaplatsen i Karlskrona och bekantat sig med det värdeladdade materialet betong i Bergsjön i Göteborg. Arbetet med den speciella kulturmiljön ska anknyta till så många ämnen som möjligt. Inom projektet fick eleverna möjlighet att problematisera kring framtiden och bevarandefrågor. Vilka framtidstankar har präglat människor i olika tider? Vilka fysiska uttryck har tankarna givit upphov till i våra kulturmiljöer? Och vilken betydelse har vår tids miljöfrågor för kulturmiljöerna?

Projektet tog sin utgångspunkt i läns museernas och Nordiska museets millennieprojekt *Framtidstro* som syftade till att visa visioner kring framtiden genom olika tider.

Ett liknande projekt är Unesco:s satsning ”World Heritage in Young Hands”. Detta är ett internetbaserat projekt där skolbarn, lärare, professionella inom kulturmiljöområdet och andra som arbetar med världsarven på såväl lokal som global nivå arbetar tillsammans. Syftet är att engagera unga människor i kulturarvsfrågor och aktiviteter med anknytning till världsarven samt att skapa nya informationskanaler för erfarenhetsutbyte i frågor som rör kulturmiljöpedagogik.

MÅNGA KOMMUNIKATIONS- OCH UTTRYCKSFORMER

Kommunikationsteknikens utveckling under de senaste decennierna har lett till att de fysiska gränsernas betydelse har minskat. Inte minst barn och ungdomar har därmed fått en relation till kommunikation, både rumslig och tidsmässig, som skiljer sig från tidigare generationers. Deras liv

begränsas inte på samma sätt som tidigare generationers av geografiska förutsättningar. Redan tidigt i livet kan man ha många och täta kontakter med människor från andra platser. Den geografiska hemmahörigheten har som ett resultat av denna utveckling fått mindre betydelse för det innehåll människor fyller sina liv och sina identiteter med. Utvecklingen har gett människor nya verktyg och utgångspunkter för att sortera sin verklighet och skapa sin bild av världen. Utvecklingen har självfallet påverkat människor i alla generationer, men för dem som är unga idag är den inte något nytt utan en självklarhet.

Kommunikations- och IT-utvecklingens betydelse har också haft stort inflytande över nöjesindustrin och dess olika medier. Utbudet på till exempel film- och musikområdet är idag, jämfört med tidigare, i det närmaste obegränsat. Denna utveckling ställer krav på kulturmiljöområdets förmåga att kommunicera och anpassa sina uttrycksformer och medier. Kulturmiljösektorn behöver mot bakgrund av detta utveckla sina metoder, söka nya samverkanspartners och uppmuntra många kommunikations- och uttrycksformer.

I Kronobergs län görs under hösten en satsning på att väcka frågor om kulturarv, kulturmiljö och kulturell mångfald hos barn genom barnteater:

Länsstyrelsen i Kronobergs län har inom ramen för Agenda kulturarv arbetat med att skapa nätverk för integrationsfrågor inom kulturmiljöområdet. Under 2003 bildades en nätverksgrupp bestående av representanter från länsstyrelsen Smålands museum, Svenska Emigrantinstitutet och Växjö kommun. Syftet med satsningen är att alla ska känna sig hemma i kulturarvet och på så vis delaktiga i samhällslivet. Inledande aktiviteter riktas mot barn och ungdom för att ge barn möjligheten att uppmärksamma skillnader och likheter mellan människor med olika kulturell bakgrund. Den första aktivitet som genomförs på gruppens initiativ är barnteaterföreställningen *Den lila dörren*. Denna dockteaterproduktion använder kulturmiljön som utgångspunkt för att väcka frågor kring kulturella likheter och olikheter. Föreställningen kommer att hållas i länets samtliga åtta kommuner.

INTERNATIONELL SAMVERKAN

Att främja kulturell mångfald är ett av Sveriges kulturpolitiska mål. Mångfald och kulturens roll för utveckling betonas också alltmer inom internationella organisationer. På senare år har insatser med syfte att utveckla mångfaldsperspektivet inom kulturarvsområdet gjorts av bland andra FN (via Unesco och UN-Habitat), Europarådet och SIDA.

Internationellt ökar kulturmiljösektorns insatser för mångfaldsarbete i första hand i urbana sammanhang. Exempelvis genomför FN:s boendeprogram UN-Habitat vartannat år ett stort expertmöte kring boende och stadsutveckling som kallas World Urban Forum (WUF). WUF ska, mot bakgrund av den fortgående urbaniseringen, vara ett forum för utbyte av erfarenheter och kunskaper i det fortsatta arbetet mot en ekonomiskt, socialt och miljömässigt hållbar stadsutveckling. Vid det senaste expertmötet som hölls i Barcelona i september 2004 anordnade Riksantikvarieämbetet tillsammans med Sida, samt Svenska ICOMOS och Kulturarv utan gränser, ett seminarium med temat "Culture Heritage – a Tool for Urban development".

Mångfaldsfrågan står högt på dagordningen i såväl transnationella som bilaterala sammanhang. Det sker till stor del genom den ökade uppmärksamheten på den sociala aspekten vid upprustning och uppgradering av stadsmiljöer. Att kulturmiljösektorns verksamhet i betydligt högre grad än museernas måste integreras med övrig samhällsplanering innebär dock att det är långt kvar när det gäller hur konkret mångfaldsarbetet kan och bör bedrivas. Detta gäller särskilt i Europa, där så gott som alla länder har att ta ställning till samma situation med alltmer mångkulturella urbana miljöer. Det finns därför ett stort behov av erfarenhetsutbyte och förstärkt samverkan mellan länderna, trots betydande skillnader i befolkningsstruktur och kulturpolitik.

Ett exempel på hur erfarenheter av kulturmiljöarbete kan utbytas mellan länder är de samarbeten som sker inom ramen för det svensk-afrikanska museinätverket *SAMP*:

Målet med *SAMP* är att främja museernas utveckling på ett gränsöverskridande sätt, genom att arbeta tillsammans i tvillingprojekt, gemensamma projekt, kapacitetsutveckling och forskning. *SAMP*'s arbete syftar till att bygga långsiktiga relationer eftersom man anser att kontinuerligt utbyte av idéer och erfarenheter är en förutsättning för yrkesmässig utveckling. Visionen är ett demokratiskt samhälle som erkänner de mänskliga rättigheterna samt kulturell och naturlig mångfald, där museer utgör forum för mänsklig förståelse genom ansvarsfull användning av kulturarv, historia och vetenskap.

I *SAMP*'s tvillingprojekt samarbetar svenska museer med afrikanska kring olika projektteman. Syftet med projekten är att dela med sig av erfarenheter och lära av varandra. En rad svenska museer är eller har varit engagerade i tvillingprojekt. Exempelvis har Bohusläns museum arbetat tillsammans med National Museum of Kenya. Detta projekt hade frågeställningen *Hur medvetandegör man människor om*

kulturmiljön? Projektets frågeställning diskuterades och undersöktes med utgångspunkt i den kenyanska staden Lamu samt i svenska Fjällbacka i Bohuslän. Trots att de två städerna, således och förutsättningarna för att arbeta med kulturmiljön, skiljer sig mycket från varandra fanns gemensamma nämnare, och lärdom att ta av varandra. Projektet identifierade ett antal åtgärder som de båda museerna kan arbeta vidare med för att medvetandegöra människor om kulturmiljön.

(För utförligare redovisning av internationell diskussion kring mångfald inom kulturarvsområdet, se bilaga 2 och 3.)

KULTURMILJÖARBETETS MÖJLIGHETER

Genom att fokusera bland annat på barn och ungdom, och ta intryck av deras sätt att se på världen och söka information, kan kulturmiljöarbetet ta en riktning som borgar för att uppväxande generationer uppfattar kulturarv som dynamiskt, inkluderande och angeläget.

Det är omöjligt för en homogen grupp att representera ett samhälle präglad av mångfald. På sikt är det därför nödvändigt att sammansättningen av dem som verkar inom kulturmiljövården är långt mer heterogen och differentierad än vad den är idag. En mångkulturell bredd bland de anställda och bland dem som studerar och forskar inom ämnet blir ett ”kvitto” på att den verksamhet som bedrivs är intressant och relevant för fler och på sikt alla i samhället. Kulturmiljösektorn måste därför arbeta på sätt som gör det intressant för ungdomar med olika bakgrund att utbilda sig och verka inom kulturmiljöområdet.

I dagens samhälle finns nya och stora möjligheter att vidga de internationella nätverken och kontakterna, och därigenom berika kulturmiljöarbetet med fler perspektiv och erfarenheter. Denna möjlighet behöver kulturmiljösektorn ta fasta på och använda sig av. Genom internationell samverkan får kulturmiljösektorn stora möjligheter att återföra kunskaper som är nödvändiga för det arbete man bedriver i Sverige.

RIKSANTIKVARIEÄMBETETS AMBITIONER

- Riksantikvarieämbetet ska verka för att arbetet med barn- och ungdomar vidareutvecklas inom kulturmiljöområdet. Det handlar om att uppmuntra olika uttrycksformer och utveckla kunskapen om hur unga ser på och använder historia. Viktiga delar i denna utveckling är exempelvis arbetet med kulturmiljöpedagogik och den kulturmiljöportal som är under uppbyggnad.

- Riksantikvarieämbetet ska verka för att kulturmiljöområdets verktyg är tydliga och tillgängliga.
- Riksantikvarieämbetet ska utveckla samarbetet och intensifiera dialogen med viktiga aktörer för kunskapsuppbyggnad och forskning.
- Riksantikvarieämbetet ska verka för att kulturmiljöarbetet internationaliseras och att medverkan i det internationella arbetet ökar. En del i detta är medverkan i projekt som syftar till internationella erfarenhetsutbyten och gemensam kunskapsuppbyggnad. En annan del är medverkan i internationella projekt, konferenser och seminarier.
- Riksantikvarieämbetet ska öka sin överblick över internationella diskussioner och erfarenheter. Denna överblick är en av flera förutsättningar för att utveckla arbetet med systematisk omvärldsbevakning och vidareutveckla arbetet med omvärldsanalys. År 2005 planerar RAÄ en internationell och tvärssektoriell konferens, som syftar till att integrera forskning och praktik kring mångkulturella urbana miljöer.

Referenser

- Agenda 21 for culture.* United Cities and Local Governments (UCLG) 2004.
- Barn + Ungdom.* Informationsblad Nr 4/2004. Statens kulturråd 2004.
- Finns det rum för barn? En antologi.* Vadstena Forum 2003.
- Dagordning för kultur 2003-2006.* Kulturdepartementet 2003
- De kallar oss unga.* Ungdomsstyrelsens attityd- och värderingsstudie 2003.
- Deltagande i folkbildning.* SCB:s rapport från enkätundersökning 2004.
- De nationella minoriteterna och kulturlivet.* Rapport från Statens kulturråd 2001:4. 2001.
- Det dynamiska kulturarvet. Omvärldsanalys för kulturmiljöområdet 2002.* Riksantikvarieämbetet 2002.
- Det moderna samhällets kulturarv.* Diskussionsupplaga. Riksantikvarieämbetet 2004.
- Höstmöte 2002. Kulturmöten - i Sverige och världen, Dokumentation från temadagen den 4 december och seminariedagen den 5 december.* Riksantikvarieämbetet 2003.
- Internationella kulturutredningen.* SOU 2003:121.
- Kulturarv i tiden – angeläget, tillgängligt, användbart! Vision och strategi 2004-2006.* Riksantikvarieämbetet 2004.
- Makt att bestämma – rätt till välfärd.* Regeringens proposition 2004/05:2.
- Museum 2000. Confirmation or Challenge?*
- Mångkulturellt centrum's hemsida. www.mkc.botkyrka.se
- Människan i centrum – Agenda kulturarvs programförklaring.* Agenda kulturarv 2004.
- Nättidningen Rötter.* Sveriges släktforskarförbunds hemsida: www.genealogi.se
- Power of Place. The future of the historic environment.* English Heritage 2000.
- Regleringsbrev för Riksantikvarieämbetet 2004.*
- SAMP:s hemsida: www.samp.org
- Svenska Emigrantinstitutets hemsida: www.swemi.nu
- Towards Cultural Citizenship: Tools for Cultural Policy and Development.* Europarådet.

Unesco:s hemsida: <http://whc.unesco.org/education/sindex.htm>

Vad betyder kulturmiljön för dig? SCB:s rapport från
enkätundersökning 2002.

Vår skapande mångfald. Svenska Unesco-rådet 1995.

World Development Report. Världsbanken 2000.

Bilagor

1. Underlag för analysen

MÅNGFALD SOM TEMA

Som grund för årets fördjupade omvärldsanalys ligger en rad insatser. Riksantikvarieämbetets höstmöte 2002 behandlade således frågor om mångkultur. Denna konferens, som varje år samlar professionella inom kulturmiljösektorn, hade 2002 titeln "*Kulturmöten – i Sverige och världen*" och fokuserade på konsekvenser av förändrade kulturmönster och olika kulturmötens möjligheter. Rubriken för 2004 års höstmöte är "*Makt över tanken - om historiebruk*". Mötet kommer ta fasta på historiebruk och ta utgångspunkt i diskussionen kring en differentierad syn på historien.

En grundläggande utgångspunkt för allt arbete inom svensk förvaltning är FN:s konvention för de mänskliga rättigheterna. Riksantikvarieämbetet anordnar 2004 och 2005 en föreläsningsserie om mänskliga rättigheter, mångfald och jämställdhet som ett led i personalens kompetensutveckling. Seminariet på temat mänskliga rättigheter kommer att ges vid två tillfällen, varav det ena genomfördes i april 2004. Föreläsarna kommer från Sida, Justitiedepartementet och Röda Korset.

"DET MODERNA SAMHÄLLETS KULTURARV"

För att samordna de specifika insatser som görs för att utveckla arbetet ur ett mångfaldsperspektiv har Riksantikvarieämbetet formerat en intern samrådsgrupp. Till de insatser som görs för närvarande hör projektet *Det moderna samhälls kulturarv*. Arbetet inom detta projekt inbegriper utveckling av perspektiv, forskning och metoder för kulturarvssektorns fortsatta arbete med mångfaldsuppdraget. Under 2004 har tre interna seminarier med särskilt inbjudna föreläsare anordnats, och en större nationell forskarkonferens kommer att hållas i november 2004. Denna konferens syftar till att etablera samverkan mellan kulturarvssektorn och den akademiska forskningen kring mångfaldsperspektiven.

ARBETSSEMINARIUM

Ett särskilt arbetsseminarium med ett 40-tal deltagare från olika myndigheter och organisationer anordnades i augusti 2004 med anledning av analysuppdraget. Diskussionen utgick från fyra tematiska områden:

- Moderna hembygder – kulturarvet som mötesplats
- Historiska perspektiv på det mångkulturella samhället
- Internationella perspektiv på kulturarv och mångfald
- Kulturell identitet och tolerans – en utmaning för kulturarvsarbetet

Vid seminariet konstaterades bland annat att utgångspunkten för arbetet med kulturarv måste vara att kulturarvet är dynamiskt och föränderligt samt att representationsfrågan är av avgörande betydelse i det framtida kulturmiljöarbetet.

WORKSHOP FÖR OMVÄRLDSBEVAKARE

En särskild workshop kring uppdraget har dessutom hållits i samband med ett möte i det nätverk för omvärldsbevakare inom statliga myndigheter som skapats på initiativ av Statens kvalitets- och kompetensråd. Workshopen arrangerades av Statens kulturråd och Riksantikvarieämbetet.

Diskussionerna identifierade viktiga omvärldstendenser som har avgörande betydelse för det mångkulturella samhällets utveckling, däribland demografi, värderingar, kommersialism, individualism, segregation, globalisering och teknikutveckling.

ENKÄT TILL LÄNS- OCH LANDSANTIKVARIER

Genom en enkät till läns- och landsantikvarier har en översiktlig bild erhållits av kulturmiljösektorns arbete med mångkulturfrågor och de utvecklingsmöjligheter och problem som finns. Enkätsvaren visar att det finns ett stort intresse för frågor som rör mångfald och en rik historieskrivning, och att dessa aspekter i ökande grad lyfts fram i till exempel handlingsprogram, projektverksamhet och utställningar. Än så länge finns det dock få exempel på färdiga handlingsplaner och utvecklade arbetssätt. En rad goda exempel på hur man på ett mer medvetet sätt börjat arbeta ur ett mångfaldsperspektiv återfinns dock bland enkätsvaren. Några av dessa presenteras som goda exempel i denna rapport. (För utförligare redovisning av svaren, se bilaga 4.)

2. Internationell diskussion kring mångfald inom kulturarvsområdet

Att främja kulturell mångfald är ett av Sveriges kulturpolitiska mål. Mångfald och kulturens roll för utveckling betonas alltmer inom internationella organisationer. År 1995 presenterade det svenska Unesco-rådet handlingsprogrammet "Vår skapande mångfald" där detta lyfts fram. Arbetet följdes upp 1998 med en internationell konferens, "The Power of Culture" i Stockholm där en handlingsplan (Action Plan on Cultural Policies for Development) antogs. Som ett led i detta arbete är ett utkast till konvention om skydd för den kulturella mångfalden för närvarande på remiss.

Även Europarådet tillsatte en arbetsgrupp för att studera kultur och utveckling i ett europeiskt perspektiv i syfte att utarbeta ett underlag för politiker och andra beslutsfattare (In from the Margins. Europarådet 1997). En annan studie har genomförts av en internationell forskargrupp på initiativ av ett antal svenska institutioner, bland andra Sida och Riksbankens Jubileumsfond, och redovisas i rapporten "Towards Cultural Citizenship: Tools for Cultural Policy and Development". Den syftade bland annat till att sammanställa och föreslå ett antal verktyg och metoder som stöd för kulturpolitiska insatser. I denna finns också exempel på studier och projekt där bland annat mångfald är en aspekt.

Temat för FN:s boendeprogram UN Habitats konferens "World Urban Forum" i Barcelona den 13-17 september 2004 var "Cities, Crossroads of Cultures, Inclusiveness and Integration". Sverige medverkade i flera av konferensens inslag och aktiviteter med Boverket som samordnare. Riksantikvarieämbetet arrangerade tillsammans med Sida, samt Svenska ICOMOS och Kulturarv utan gränser, ett seminarium med temat "Culture Heritage – a Tool for Urban development". Ett syfte med seminariet var att öka intresset hos en bredare krets för att bevara och utveckla kulturarvet och att se kulturarvet som en resurs, bl.a. i arbetet för att minska fattigdom. Ett annat syfte var att bilda ett nätverk kring kulturarv och urbana frågor, "Swedish Urban Heritage Network". Inledningsvis är målet att bygga upp ett nätverk som till kommande konferens om två år skall ha kommit ytterligare en bit på väg med att konkretisera kulturarvets roll för utveckling och att bekämpa fattigdom. Ett första möte mellan de svenska partners som höll i seminariet i Barcelona hålls i september 2004. Efter det mötet dras riktlinjer och former för det fortsatta arbetet upp.

Ett annat exempel på hur mångfaldsfrågan uppmärksammas i relation till kulturarvet är i skriften "Agenda 21 for Culture". Detta är en plattform för kulturpolitik som antogs av kommuner och lokala myndigheter från

hela världen vid ett möte i Barcelona i maj 2004. Dokumentets inledande paragraf lyder: "Cultural diversity is the main heritage of humainty." Idén om att skriva en "Agenda 21 for Culture" uppkom som ett resultat av de utmaningar rörande kulturers utveckling som världen står inför. "Agenda 21 for Culture" ser det som särskilt prioriterat att få tillstånd överenskommelser som behandlar frågor om kulturell mångfald, kulturens öppenhet och möjlighet till delaktighet samt vikten av alla människors rätt till att utöva sin kultur.

Unesco arbetar även med "Programme for Modern Heritage". Programmet är en internationell handlingsplan för arbetet med moderna kulturarv. Under arbetets gång har programmet relaterats till olika världsdelar genom konferenser om moderna kulturarv i Afrika, Asien och Latinamerika. Programmet kommer att slutföras under 2005. Programarbetet har hittills bland annat identifierat ett behov av stärkt lagstiftning för skydd av moderna kulturarv, konstaterat att kunskapsuppbyggnad och dokumentationer behöver utvecklas på den nationella nivån, att strategier på nationell och regional nivå ska skapas för att uppnå engagemang och delaktighet kring de moderna kulturarven, att kulturarv ska ses som en ekonomisk resurs och förutsättning för den hållbara utvecklingen samt att breda samarbeten ska etableras mellan institutioner, företag och föreningar.

3. Internationell utveckling av mångfaldsperspektiv inom museiområdet

En hel del initiativ har tagits i andra länder när det gäller mångfaldsarbete inom kulturarvsområdet. Australien, Kanada, Nya Zeeland och USA, som haft att hantera proportionellt sett stora immigrantgrupper under lång tid och också har politiskt betydelsefulla ursprungsbefolkningar, har stora erfarenheter av praktiskt arbete på området.

I världen utanför Europa, Nordamerika och Australasien skiljer sig förutsättningarna för mångfaldsarbetet betydligt mer från de svenska. I de flesta länder utgör kulturarvsarbetet en central komponent i nationsbyggnadspolitiken, på liknande sätt som i Sverige för femtio år sedan. I länder med konflikter mellan stora, etniskt åtskiljda befolkningsgrupper finns en rad exempel där kulturarvsarbetet givits en central roll i konfliktlösnings- och integrationsarbetet. På senare tid har kulturarvsdialogen i anslutning till försoningsarbetet i Sydafrika framhållits som ett föredömligt exempel. Ett annat exempel är Singapore, med tre dominerande befolkningsgrupper präglade av rasistiska värderingar, där det nyöppnade Asian Civilisations Museum framställer de indiska, islamska och kinesiska civilisationerna på jämbördig nivå och försöker förmedla den historiska kulturblandning som utgör basen för samhället.

I internationellt perspektiv är det än så länge museerna som på allvar tagit fatt i mångfaldsfrågorna. Många stora utvecklingsprojekt har sjuösatts. Två olika grundmodeller kan urskiljas. Den ena trenden är uppbyggnad av museer som bekräftar och förstärker etniska gruppers identitet genom att förmedla deras berättelser som alternativ och kontrast till majoritetsbefolkningens. Ett färskt exempel är National Museum of the American Indian, som öppnas i september 2004 på the National Mall i Washington DC för att berätta om den amerikanska ursprungsbefolkningens liv, språk, litteratur, historia och konst. I uppdraget ingår att skildra ursprungsbefolkningarna i hela den västra hemisfären. I Japan finns på motsvarande sätt Ainu Museum i Hokkaido, som i mindre skala skildrar den japanska ursprungsbefolkningen på liknande sätt som de samiska museerna i Finland, Norge och Sverige. Det mest omtalade exemplet på denna museityp är Te Papa Tongarewa Museum i Wellington, som parallellt fokuserar på Maori-kulturen och den brittiska/europeiska kulturen i Nya Zeeland.

Över hela världen växer museer upp som fokuserar på enskilda etniska grupper. Antalet stiger i takt med ökad internationell migration och förstärkt etnisk självmedvetenhet. I New York finns idag ett 25-tal etniska museer. Ett av dem förmedlar det skandinaviska arvet, som även står i

fokus för systemmuseer i museer i Chicago, Philadelphia och Minneapolis. Urtypen för dessa minoritetsmuseer är på många sätt de judiska, som idag uppgår till närmare ett 70-tal, varav 17 i USA, 7 i Tyskland, 4 i Italien och 3 vardera i Storbritannien och Skandinavien. Planerna bl.a. på ett romskt museum i Malmö ingår i denna trend.

En helt annan utgångspunkt ligger till grund för andra museiprojekt, som istället tonar ner den etniska dimensionen och försöker avdramatisera kulturella skillnader genom att fokusera på det universellt mänskliga och interaktionen mellan olika kulturer som resulterar i ständig kulturblandning. En prototyp är Canadian Museum of Civilizations (tidigare kallat National Museum of Man) som öppnades 1989 i Ottawa med syfte att befrämja gemensam identitet och ökad förståelse mellan de kulturella grupper som tillsammans utgör det kanadensiska samhället. Världskulturmuseet i Göteborg, som öppnar i december 2004, har en liknande verksamhetsidé. Detsamma gäller det nya franska mångmiljardprojektet Musée du quai Branly, som håller på att byggas i Paris för öppnande 2006 med inriktning på de icke-västerländska kulturerna ur främst konstinriktade perspektiv. Till denna grupp hör även nya migrations- och immigrationsmuseer. Det förmodligen mest kända är Ellis Island Immigration Museum i New York. Andra exempel är Immigration Museum i Melbourne och Migration Museum i Adelaide. Mångkulturellt centrum i Botkyrka tillhör i någon mån denna gren genom sitt arbete för att migrationsrelaterade grupper skall inkluderas i det nationella kulturarvet för att befrämja social inkludering.

De etnografiskt inriktade museerna har kommit längst vad gäller internationellt samarbete på mångfaldsområdet. För närvarande sker en omvärdering och kraftig omstöpning av dessa museer. Som en viktig komponent i förnyelsearbetet finns sedan tio år ett aktivt nätverk för erfarenhetsutbyte och samarbete mellan de 20 största etnografiska museerna i Europa, kallat European Ethnographic Museums Directors' Group (EEMDG). Därtill finns sedan 2000 Asia-Europe Museum Network (ASEMUS) där ett 60-tal museer i Asien och Europa bl.a. fokuserar på gemensamt samlingsutnyttjande som ett sätt att hantera den politiskt laddade frågan om återförande av museisamlingar till deras ursprungsländer.

4. Översiktlig redovisning av läns- och landsantikvariernas enkätsvar

ENKÄTENS UTFORMNING

I samband med den fördjupade omvärldsanalysen skickade Riksantikvarieämbetet en enkel enkät till samtliga läns- och landsantikvarier i slutet av augusti 2004. Frågorna man ombads besvara kortfattat var följande:

1. Har "kulturmiljösektorn" medverkat aktivt i arbetet med mångkulturfrågor inom er region? Ge exempel och kortfattade erfarenheter.
2. Hur skulle kulturarvsarbetet kunna utvecklas inom detta område?
3. Övriga synpunkter kring temat (till exempel viktiga samarbetspartners, kompetensbehov etc.).

Svar inkom från 14 av länen och i många fall inkom svar från såväl länsmuseet som länsstyrelsen.

Nedan görs en översiktlig genomgång av de svar som kommit in. Redovisningen görs fråga för fråga.

FRÅGA 1. Har "kulturmiljösektorn" medverkat aktivt i arbetet med mångkulturfrågor inom er region? Ge exempel och kortfattade erfarenheter.

Den generella tendensen i svaren är att man säger sig ha ett stort intresse för frågorna, men att man ännu inte hunnit eller haft resurser att genomföra konkreta insatser i någon större utsträckning. I de flesta län svarar att man planerar för insatser på området, och att mångfaldsfrågor uppmärksammas i handlingsprogram och liknande dokument.

Undantag finns dock. Några av länen anger att man arbetat aktivt med frågorna och ger exempel på utställningar, dokumentationsinsatser och andra verksamheter där mångfaldsfrågorna varit centrala.

Ofta handlar det dock just om enskilda insatser och projekt. Något som även många av dem som svarat uppfattar som en brist och som något man vill komma bort ifrån.

FRÅGA 2. Hur skulle kulturarvsarbetet kunna utvecklas inom detta område?

Svaren på denna fråga kan grupperas i följande huvudkategorier; resursfördelning, samarbete och nätverk, kunskap och kompetens samt publikt arbete.

Många av de svarande påpekar att fördelningen av resurser måste ses över och ske på delvis nya grunder för att arbetet med mångfaldsfrågor ska utvecklas. Några menar att resurser ska riktas och öronmärkas för projekt som lyfter fram frågor om mångfald, medan andra tycker att det är viktigt att satsa mer resurser i bredare basverksamhet för att föra in perspektiven i den ordinarie verksamheten. De senare befarar annars att frågan görs till ett särintresse som behandlas i korta projekt och får kortsiktiga lösningar.

Flera lyfter fram vikten av att utveckla nätverk och hitta nya samarbetspartners men också av att utveckla samarbetet mellan olika kompetenser inom organisationerna. Det handlar till exempel om att ta stöd av länets mångkulturkonsulent, om att utveckla samarbetet med olika funktioner på länsstyrelsen, eller om att i högre utsträckning arbeta tillsammans med företrädare för olika perspektiv och kulturer.

De allra flesta pekar på behovet av att bygga upp relevant kunskap och att utveckla kompetens. Svaren handlar här dels om att bedriva eget researcharbete i form av omvärldsanalys för att generera baskunskap i organisationen, dels om att tillföra kompetens från andra håll, till exempel från universiteten. Svaren handlar också om att kompetensutveckla personalen med hjälp av studiebesök, och att hålla seminarier för hela personalen på temat mångkultur.

Flera av museerna kommer också med förslag vad gäller det publika arbetet. Dessa förslag handlar om att i utställningar, dokumentationer och annan programverksamhet ställa frågor kring det mångkulturella samhället genom historien, men också om att göra det publika arbetet mer tillgängligt genom att till exempel i högre grad använda sig av tolkar eller genom att utlokalisera verksamheten och öppna filialer.

FRÅGA 3. Övriga synpunkter kring temat (till exempel viktiga samarbetspartners, kompetensbehov etc.).

Svaren på denna fråga skiljer sig mycket från varandra.

Sammanfattningsvis kan dock sägas att de främst handlar om vikten av att ställa nya frågor till befintliga material och fokusera ytterligare på att arbetet resulterar i att en mångfald av historiska spår kan bevaras och brukas.

Under år 2005 kommer läns museerna göra en gemensam satsning för att lyfta fram mångfaldsfrågor.

Läns museerna ser det som avgörande för framtiden och nödvändigt för sin samhällsrelevans att de upplevs som mer inkluderande i arbetet med att beskriva och återge historien. En väg framåt i detta är att sätta fokus på mångfalden, både i historien och i samtiden. Satsningen innebär att läns museerna kommer arbeta med mångfaldsfrågor i exempelvis utställningar, pedagogiska program, dokumentationsinsatser, insamlingar och föredragsverksamhet, samt att stimulera museernas personal och öka deras medvetenhet kring mångfald och hur man kan arbeta med det.

För att göra en kraftfull markering av sin ambition kommer läns museerna avsätta pengar till en gemensam budget för marknadsföring av satsningen. Syftet är att påvisa den nya inriktningen hos museerna för besökare, deltagare, media och beslutsfattare.